

P R O
M A R C O C Æ L I O .

O R A T I O XXXIV.

A R G U M E N T U M .

M Cælius Rufus Eques Romanus, cujus extat epistolarum liber ad Ciceronem, adolescens pulcher aspectu, & summo ingenio præditus, post damnatum C. Antonium consularem, quem ipse de majestate accusaverat, factus est familiaris Clodia, uxoris quondam Metelli Celeris, impudicæ matrone, a qua etiam pecuniam mutuam accepit. Cum deinde accusaret Sempronium Atratinum de ambitu, & absolutum rursus in judicium retraheret, Clodia vero suspicaretur a Cælio sibi venenum paratum fuisse; hæc L. Atratinus Sempronii filio persuasit, ut nomen Cælii deferret lege Lutatia de vi, cum subscriptoribus Herennio, Clodio, & Balbo. Defensum a M. Crasso Cælium, Cicero ipse hac oratione defendit apud Cn. Domitium Prætozem, Marcellino & Philippo Coss. FERRATIUS.

Ipse quoque Cælius egit causam suam, auctore Quintiliano, lib. II. cap. I. & Sueronio de claris Rhetoribus. MANUT.

Absolutum hoc judicio Cælium fuisse constat, Prætozemque postea fuisse, interfectumque civili bello inter Cæsarem & Pompejum. Scribit enim Cæsar, lib. Cro. III. eum senatus decreto a Rep. remotum, a Consule senatu prohiberetur, & de Rostris, cum concionari vellet, deductum, Turios sese contulisse, ubi ab equitibus Gallis & Hispanis, qui eo missi fuerant, interfectus est. De legibus ab illo latis, Cæsar eodem libro, & Cicero, Fam. VIII. 17. De iracundia singulari, Seneca de Ira, lib. III. De eloquentia, & variis ipsius actionibus Cicero in Bruto, cap. 79. HOTOMAN.

I. Si

SI quis, Judices, forte nunc adfit, ignarus legum, judiciorum, consuetudinibus nostræ: mirretur profecto, quæ sit tanta atrocitas hujusce causæ, quod diebus festis ludisque publicis, omnibus negotiis forensibus intermissis, unum hoc judicium exerceatur; nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, ut, eo neglecto, civitas stare non possit. Idem, cum audiat esse legem, quæ de seditiosis consceleratisque civibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus vim attulerint, rempublicam oppugnarint, quotidie quæri jubeat: legem non improbet: crimen, quod versetur in judicio, requirat. Cum audiat, nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in judicium vocari: sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab ejus filio, quem ipse in judicium & vocet, & vocarit: oppugnari autem opibus meretriciis: Atratinus illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laboriosos existimet, quibus otiosus ne in communi quidem otio liceat esse.

Etenim, si attendere diligenter, existimare vere de omni hac causa volueritis, sic constitueritis, Judices, nec descensurum quemquam ad hanc accusationem fuisse, cui, utrum vellet, liceret: nec, cum descendisset, quidquam habiturum spei fuisse, nisi alicujus intolerabili libidine, & nimis acerbo odio niteretur. Sed ego Atratinus, humanissimo atque optimo adolescenti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. Si voluit accusare: pietati tribuo. Si justus est: necessitati. Si speravit aliquid: pueritiæ. Cæteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum.

II. Ac mihi quidem videtur, Judices, hic introitus defensionis adolescentiæ M. Cælii maxime convenire, ut ad ea, quæ accusatores, deformandi hujus causæ, detrahendæ spoliant, deaque

1. Utrum vellet? Atratinus enim jussus fuerat a patre Cælium accusare: neque poterat non parere patri. Ferrat.

dæque dignitatis gratia dixerunt, primum respondeam. Obiectus est pater varie, quod aut parum splendidus ipse, aut parum pie tractatus a filio diceretur. De dignitate Cælius notis ac maioribus natu, etiam sine mea oratione, tacitus, facile ipse respondet. Quibus autem, propter senectutem, quod jam diu minus in foro nobiscum versatur, non æque est cognitus; hi sic habeant: quæcumque in equite Romano dignitas esse possit, quæ certe potest esse maxima, eam semper in M. Cælio habitam esse summam, hodieque haberi, non solum a suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus.

Equitis autem Romani esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certe parentis. Quid nos opinemur, audietis ex juratis. Quid parentes sentiant, lacrymæ matris incredibilisque mœror, squalor patris & hæc præfens mœstitia, quam cernitis, luctusque declarat.

Nam, quod est obiectum, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam præfenti Pateolani majores honores habuerunt, quam absentem M. Cælio: quem & absentem in amplissimum ordinem² cooptarunt, & ea non petenti derulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidemque nunc lætissimos viros, & nostri ordinis, & equites Romanos cum legatione ad hoc iudicium, & cum gravissima atque ornatissima laudatione miserunt. Videor mihi jecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, si nituntur iudicio suorum. Neque enim vobis satis commendata hujus ætas posset, si non modo parenti, tali viro, verum etiam municipio tam illustri ac tam gravi displiceret.

III. Equidem, ut ad me revertar, ab his fontibus profuxi ad hominum famam: & meus hic forensis labor, vitæque ratio dimanavit ad existimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorum. Nam, quod obiectum est de

² In amplissimum ordinem] In Decuriones. Senatores enim simul esse poterant Romæ, qui vicem Senatus agebant in municipiis. & in suo quilibet municipio. *Idem.*

pueritia, quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus, maledictisque celebratum est, id nunquam tam acerbe feret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem esse natum. Sunt etenim ista maledicta pervulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem ut nolet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius jactatur³, convicium; si facietius, urbanitas nominatur.

Quam quidem partem accusationis admiratus sum, & moleste tuli potissimum esse Atratino datam. Neque enim decebat, neque ætas illa postulabat, neque, id quod animadvertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescentis, in tali illum oratione versari. Vellem aliquis ex vobis robustioribus hunc maledicendi locum suscepisset. Aliquanto liberior, & fortius, & magis more nostro refutaremus istam maledicendi licentiam. Tecum, Atratine, agam levius, quod & pudor tuus moderatur orationi meæ; & meum erga te, parentemque tuum, beneficium tueri⁴ debeo. Illud tamen te esse admonitum volo: primum, qualis es, talem te esse existimes; ut, quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a verborum libertate sejungas: deinde, ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falso responsa sint, erubescas. Quis est enim, cui via ista non pateat? qui isti ætati, atque etiam dignitati non possit quam velit petulanter, etiam si sine ulla suspitione, at non sine argumento, maledicere? Sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quod ea te invitum dicere videbamus: ingenii, quod ornate, politèque dixisti.

IV. Verum ad istam omnem orationem brevis est defensio. Nam quoad ætas M. Cælii dare potuit isti suspitioni locum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia disciplinaque munita: qui ut huic virilem togam dedit, nihil

³ Jactatur] Legendum est, jaciatur. Maledicta a Cælio, contumeliose agere cum ferret. Var. LeG. lib. viii. cap. 16.

⁴ Tueri] Cum patrem defenderim accu-

satam a Cælio, contumeliose agere cum filio non debeo. Ferrat.

dicam hoc loco de me : tantum fit , quantum vos existimatis : hoc dicam , hunc a patre continuo ad me esse deductum . Nemo hunc M. Cælium in illo ætatis flore vidit , nisi aut cum patre , aut mecum , aut in M. Craffi castissima domo ; cum artibus honestissimis erudiretur .

Nam quod Catilinæ familiaritas objecta Cælio est , longe ab ista suspitione abhorrere debet . Hoc enim adolescente scitis consulum mecum petisse Catilinam . Ad quem si accessit , aut si a me discessit unquam , (quanquam multi boni adolescentes illi homini nequam atque improbo studuerunt) tum existimetur Cælius Catilinæ nimium familiaris fuisse . At enim postea scimus , & vidimus esse hunc in illius amicis . Quis negat ? Sed ego illud tempus ætatis , quod ipsum sua sponte infirmum , aliorum libidine infestum est ⁵ , id hoc loco defendo . Fuit assiduus mecum , prætor me : non noverat Catilinam . Africam tum prætor ille obtinebat . Secutus est annus . Causam de pecuniis repetundis Catilina dixit . Mecum erat hic : illi ne advocatus quidem venit unquam . Deinceps fuit annus , quo ego consulum petivi : petebat Catilina mecum . Nunquam ad illum accessit : a me nunquam recessit .

V. Tot igitur annos versatus in foro sine suspitione , sine infamia , studuit Catilinæ iterum petenti . Quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse ? Nobis quidem olim annus erat unus , ad cohibendum ⁶ brachium toga , constitutus : & ut exercitatione , ludoque campestri ⁷ tunicati uteremur . Eademque erat , si statim mereri stipendia cœperamus , castrensium ratio ac militaris . Qua in ætate , nisi qui se

⁵ Infestum est] Passive , pro , infestatur : ut pro Amerino , filii vita infesta . Et de Prov. Excursionibus barbarorum infesta via . Man. Vide Gellium , Noct. Att. ix. 12.

⁶ Ad cohibendum] Modestia causa manum intra togam continebant , & cum se in campo Romæ , vel in castris exercebant , utebantur tunica , ne corporis nuditas appareret . Ferrat.

⁷ Campestri] Non , ludo campestri , sed , campestri tunicati uteremur : & hoc modestiæ causa . Erat autem campestre vestitus hiemalis , supra tunicam . Unde Horatius de

re absurda : Penula sollicito , campestre nivibus auris . Et Alconius pro Scauro : Cato prætor iudicium , quia estate agebatur , sine tunica exereuit , campestri sub toga cinctus . Man. Hunc locum non aliter intellexit H. Valesius , non probante Gravio , cui *ludus campestris* est , quæ crebro dicitur *meditatio campestris* apud Suetonium & alios .

* In hac Manutii adnotatione mendum esse videtur , dum ait : Erat autem Campestre vestitus hiemalis . Contrarium indicant Horatii & Alconii verba .

iple sua gravitate & castimonia , & cum disciplina domestica , tum etiam naturali quodam bono defenderat , quoquo modo a suis custoditus esset , tamen infamiam veram effugere non poterat . Sed qui prima illa imperia ætatis , integra , atque inviolata præstitisset : de ejus fama ac pudicitia , cum is jam se corroboravisset , ac vir inter viros esset , nemo loquebatur .

Studuit Catilinæ , cum jam aliquot annos esset in foro , Cælius . Et multi hoc idem ex omni ordine , atque ex omni ætate fecerunt . Habuit enim ille , sicuti meminisse vos arbitrator , permulta maximarum non expressa signa , sed adumbrata virtutum . Utebatur hominibus improbis multis : & quidem optimis se viris deditum esse simulabat . Erant apud illum illecebræ libidinum multæ : erant etiam industriæ quidam stimuli , ac laboris . Flagrabant vitia libidinis apud illum : vigeabant etiam studia rei militaris . Neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto , tam ex contrariis , diversisque inter se pugnantibus naturæ studiis , cupiditatibusque constatum .

VI. Quis clarioribus viris quodam tempore jucundior ? quis turpioribus conjunctior ? Quis civis meliorum partium aliquando ? quis tetrior hostis huic civitati ? Quis in voluptatibus inquinatior ? quis in laboribus patientior ? Quis in rapacitate avarior ? quis in largitione effusior ? Illa vero , Judices , in illo homine mirabilia fuerunt , comprehendere multos amicitia , tueri obsequio , cum omnibus communicare quod habebat , servire temporibus suorum omnium pecunia , gratia , labore corporis , scelere etiam , si opus esset , & audacia : versare suam naturam & regere ad tempus , atque huc & illuc torquere , & flectere : cum tristibus severe , cum remissis jucunde , cum senibus graviter , cum juventute comiter , cum facinorosis audaciter , cum libidinosis luxuriose vivere .

Hac ille tam varia , multiplicique natura , cum omnes omnibus ex terris homines improbos , audacesque collegerat : tum etiam multos fortes viros , & bonos specie quadam virtutis assimilata tenebat . Neque unquam ex illo delendi hujus

imperii tam confceleratus impetus extitisset, nisi tot vitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis & patientiæ radicibus niteretur. Quare ista conditio, Judices, respuatur, ne Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. Est enim commune cum multis, & cum quibusdam etiam bonis. Me ipsum, me inquam, quondam pene ille deceptus, cum & civis mihi bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus amicus ac fidelis videretur. Cujus ego facinora oculis prius, quam opinione, manibus ante, quam suspicione, deprehendi. Cujus in magnis catervis amicorum, si fuit etiam Cælius, magis est, ut ipse moleste ferat errasse se, sicuti nonnunquam in eodem homine me quoque erroris mei poenitet, quam ut istius amicitia crimem reformidet.

VII. Itaque a maledictis pudicitia ad conjurationis invidiam oratio est vestra delapsa. Posuistis enim, atque id tamen tubanter & strictim, conjurationis hunc, propter amicitiam Catilinæ, participem fuisse: in quo non modo crimen non hærebat, sed vix disertis adolescentis cohærebat oratio. Qui enim tantus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus naturaque vulnus, aut in re atque fortuna? ubi denique est in ista suspicione Cælii nomen auditum? Nimum multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, non modo si socius conjurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunquam conjurationis accusatione⁸ adolescentiam suam potissimum commendare voluisset.

Quod, haud scio, an de ambitu & de criminibus istis sodalium ac sequestrium (quoniam huc incidi) similiter respondendum putem. Nunquam enim tam Cælius amens fuisset, ut, si se isto infinito ambitu commaculasset, ambitus alterum accusaret: neque ejus facti in altero suspicionem quaereret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accesseret⁹. Quod quanquam nec sapien-

⁸ *Conjurationis accusatione*] Accusato C. accusasse, eundemque absolutum iterum accusasse. Ha sunt tres Cælii accusationes, *Manut.*
⁹ *Iterum accesseret*] Jam supra dictum est quod Cicero in Brut. significat, cap. 79. Hoc Cælium ambitus crimine L. Atratinum semel *tom.*

cienter & me invito facit, tamen est ejusmodi cupiditatis, ut magis insectari alterius innocentiam, quam de se timide cogitare videatur.

Nam quod æs alienum obiectum est, sumptus reprehensivæ, tabulæ flagitata: videte, quam pauca respondeam. Tabulas, qui in patris potestate est, nullas conficit. Versuram nunquam omnino fecit ullam. Sumptus unius generis obiectum est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. Nunc demum intelligo, P. Clodii insulam esse venalem¹⁰, cuius hic in ædiculis habitet, decem, ut opinor, millibus. Vos autem, dum illi placere vultis, ad tempus ei mendaciam vestrum accommodavistis.

Reprehendistis, a patre quod semigravit. Quod quidem jam in hac ætate minime reprehendum est. Qui cum & reipublicæ causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam victoriam consecutus, & per ætatem magistratus petere posset, non modo permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigravit: &, cum domus patris a foro longe abesset, quo facilius & nostras obire domos, & ipse a suis coli posset, conduxit in Palatio non magno domum.

VIII. Quo loco possum dicere id, quod vir clarissimus, M. Crassus, cum de adventu regis Ptolemæi quereretur¹¹, paulo ante dixit: *Urinam ne in nemore Pelio* ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. *Nam nunquam be-*

N 2

ra

¹⁰ *Insulam esse venalem*] Nam si ædicularum Clodii locatio tanti æstimatur; in quo mendacium est: quia Cælius in iis habitat non triginta millibus, sed decem millibus: quanti æstimabitur insula ejusdem Clodii? Mendacium igitur hoc accommodatum est Clodio, insulam suam vendere cupienti. Insula duplex est, major, & minor. Major, ædes aliquot junctæ, viis undique terminata. Minor, una domus est, vicinarum ambitu finita. Eam domum, quod ex Plin. xxxvi, 15, licet intelligere, Clodius emit H.S. centies quadragies septies millibus. *Manut.*

¹¹ *Cum de adventu regis Ptolemæi quereretur*] Pulsus a suis civibus Ptolemæus, rex Alexandrinus, Romanam se contulit, ut a senata, populoque Romano restitueretur. Eodem tempore legati Alexandrini contra eum

venereunt: quorum Ptolemæus magnam partem per insidias sustulit, in iis principum legationis Dionem Academicum. Objecerat autem accusator, pulsatos esse a Cælio Puteolis Alexandrinis legatos. Quam partem Crassus cum refelleret, questus est de adventu Ptolemæi. Nisi enim venisset Romanam, legatos non nominaretur: ita pulsatio Puteolana non nominaretur. In quo usurpavit illud Ennii: *Urinam ne in nemore Pelio*: ita repetens longinquam causam, unde argumentum sumpserunt accusatores de pulsatione Puteolana, ut repetierat poeta causam ejus amoris, qui Medeam perdidit. Hos versus ex Medea, Ennii tragedia, recitat scriptor Rhet. ad Herenn. lib. 111. Cic. de Nat. D. III. 30. *Idem.*

ra errans hanc molestiam nobis exhiberet, *Medea animo agra, amore sevo saucia* Sic enim, Judices, reperietis, quod cum ad id loci venero, ostendam, hanc Palatinam Medeam¹², migrationemque¹³ huic adolescenti causam sive malorum omnium, sive potius sermonum fuisse.

Quamobrem illa, quæ ex accusatorum oratione præmuniri jam, & fingi intelligebam, fretus vestra prudentia, Judices, non pertimesco. Aiebant enim fore testem senatorem, qui se pontificiis comitiis pulsatum a Cælio diceret. A quo quæram, si prodierit: primum cur statim nihil egerit¹⁴: deinde, si id queri, quam agere maluerit, cur productus a vobis potius, quam ipse per se: cur tanto post potius, quam continuo, queri maluerit. Si mihi ad hæc acute, arguteque responderit, tum quæram denique, ex quo iste fonte senator emanet. Nam si ipse orietur & nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, commovebor. Sin autem, ut rivulus, accessit & ductus ab ipso capite accusationis vestræ; lætabor, cum tanta gratia tantisque opibus accusatio vestra nitatur, unum senatorem solum esse, qui vobis gratificari veller, inventum.

Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. Est enim dictum ab illis, fore qui dicerent, uxores suas, a cœna redeunt, atrectatas esse a Cælio. Graves erunt homines, qui hoc jurati dicere audebunt: cum sit his confitendum, nunquam se, ne congressu quidem, & constituto¹⁵ cœpisse de tantis injuriis experiri.

IX. Sed totum genus oppugnationis hujus, Judices, & jam prospicitis animis, &, cum inferetur, propulsare debebitis. Non enim ab iisdem accusatur M. Cælius, a quibus oppugnatur. Palam in eum tela jaciuntur, clam subministrantur. Neque id ego dico, ut invidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet. Funguntur officio: defendunt suos: faciunt

¹² *Palatinam Medeam*] Clodium, in Palatio habitantem: quam festive Cicero Palatinam Medeam vocat: quia Cælius Aratinus accusator, ut in Fortunatiano legitur, pulchellum Jasonem appellaverat. *Idem.*

¹³ *Migrationemque*] Quod in Palatio migraverit conducta domo. *Idem.*

¹⁴ *Nihil egerit*] Contra Cœlium, cur de injuria non accusaverit. *Idem.*

¹⁵ *Congressu & constituto*] Moris fuit antiquam in jus iretur, ut domi apud amicos communis experirentur, si forte sedari ab iis controversia posset. *Cic. pro Quintio, & pro Cæcili. Hotom.*

ciunt quod viri fortissimi solent. Læsi dolent, irati efferruntur, pugnant laceffiti. Sed vestræ sapientiæ tamen est, Judices, non, si causa justa est viris fortibus oppugnandi M. Cælium, ideo vobis quoque vos causam putare esse justam alieno dolori potius, quam vestræ fidei consulendi. Quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ varietas hominum, videtis. Ex hac copia quam multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos velle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam navare, testimonium polliceri?

Hoc ex genere si qui se in hoc judicium forte projecerint, excluditote eorum cupiditatem, Judices, sapientia vestra: ut eodem tempore & hujus salutis, & religionis vestræ, & contra periculosissimas hominum potentias conditioni omnium civium providisse videamini. Equidem vos abducam a testibus: neque hujus judicii veritatem, quæ mutari nullo modo potest, in voluntate testium collocari sinam: quæ facillime fingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest. Argumentis agemus: signis omni luce clarioribus crimina refellemus. Res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione pugnet.

X. Itaque illam partem causæ facile patior graviter & ornate a M. Crasso esse peroratam, de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, de bonis Pallæ. Vellem dictum esset ab eodem etiam de Dione¹⁶. De quo ipso tamen quid est, quod expecteris: quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? Etenim reus, qui hujus dictus est & adjutor fuisse, & conscius, P. Ascitius; is judicio est liberatus. Quod igitur est hujusmodi crimen, ut, qui commisit, non neget: qui negavit, absolutus sit: id hic pertimescat, qui non modo a factis, verum etiam a conscientia suspicione abfuit? Et, si Ascitio causa plus profuit, quam nocuit invidia, huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modo suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus?

At

¹⁶ *De Dione*] Objecerant Cælio adversarii seditiones Neapoli excitatas, Puteolis pulsationem Alexandrinorum legatos, qui contra re-

gem Ptolemæum Roman venerant, erepta Pallæ bona, interfectum Dionem illius legationis principem, de quo infra. *Ferrat.*

At prævaricatione est Ascitius liberatus. Perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, a quo ista causa defensa est. Sed Cælius optimam causam Ascitii esse arbitrat: cuiusmodi autem sit, a sua putat esse se junctam: neque solum Cælius, sed etiam adolescentes humanissimi & doctissimi, restissimis studiis atque optimis artibus præditi, Titus, Cajsusque Coponii, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt: qui cum doctrinæ studio atque humanitatis, tum etiam hospitio Dionis tenebantur. Habitabat is apud L. Luccejum, ut audistis. Fuerat ei cognitus Alexandriæ. Quid aut hic, ut summo splendore præditus, frater ejus, de M. Cælio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. Ergo hæc removeantur, ut aliquando, in quibus causa nititur, ad ea veniamus.

XI. Animadverti enim, Judices, audiri a vobis meum familiarem, L. Herennium, perattente. In quo etsi magna ex parte ingenio ejus, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam verebar, ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio ad animos vestros sensim ac leniter accideret. Dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitis juventutis, multa de moribus; & qui in reliqua vita mitis esset, & in hac suavitate humanitatis, qua prope jam delectantur homines, versari per jucunde solet, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister. Objurgavit M. Cælium, sicut neminem unquam parens. Multa de incontinentia, intemperantiaque disseruit. Quid queritis, Judices? ignoscebam vobis attente audientibus, propterea quod e-gomet tam triste illud, & tam asperum genus orationis horrebam.

Ac prima pars fuit illa, quæ me minus movebat, fuisse meo necessario Bestiæ & Cælium familiarem: cœnasse apud eum, ventitasse domum, studuisse præturæ. Non me hæc movent, quæ perspicue falsa sunt. Etenim eos una

17 Bestia] Qui de ambitu damnatus erat. Id ex iis verbis colligo, studuisse præturæ. Defensum a Cicerone, cognoscitur ex lib. 11. ad Q. frat. epist. 3. Manu.

18 Eorum] Dixerat alios quosdam cœnasse cum Bestiæ & Cælio: ex iis quidam aberant, quidam erant Clodii amici, coacti proinde quilibet affirmare in gratiam illius. Ferrat.

nasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idem dicere.

Neque vero illud me commovet, quod sibi in Lupercis sodalem esse Cælium dixit. Fera quadam sodalitas, & plane pastoritia, atque agrestis germanorum¹⁹ Lupercorum: quorum coitro illa silveltris ante est instituta, quam humanitas atque leges. Si quidem non modo nomina deserunt inter se sodales, sed etiam commemorant sodalitatem in accusando, ut ne, si quis id forte nesciat, timere videatur.

Sed hæc omittam: ad illa, quæ me magis moverunt, respondebo. Deliciarum objurgatio fuit longa, & ea lenior: plusque disputationis habuit, quam atrocitatis: quo etiam audita est attentius. Nam P. Clodius, amicus meus²⁰, cum se gravissime vehementissimeque jactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis verbis, voce maxima: tamen probabam ejus eloquentiam, tamen non pertimescebam. Aliquot enim in causis eum videram frustra litigantem. Tibi autem, Balbe, respondebo primum precario, si licet, si fas est defendi a me eum, qui nullum convivium renuerit, qui unguenta sumpserit, qui Bajas viderit.

XII. Equidem multos & vidi in hac civitate, & audivi, non modo qui primoribus labris gustassent genus hoc vitæ, & extremis, ut dicitur, digitis attingissent, sed qui totam adolescentiam voluptatibus dedissent, emeruisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, gravelque homines atque illustres fuisse. Datur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Sed tu mihi videbare ex communi infamia juventutis aliquam invidi-

19 Germanorum] Verorum: nam cum sint

ab Evandro instituti multo ante Romam conditam, id est, ante humanitatem, atque

20 P. Clodius, amicus meus] Non is, qui Clodii frater erat, Ciceronis inimicissimus. Hic tertius erat accusator, de numero subfortiorum, alter L. Herennius: Atratinus nomen deulerat, & primas partes agebat. Manu.

Seneca. 13. Salmasti testimonium Tomo nostro III. p. 449.

diam Cælio velle constare. Itaque omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eam causam, quod uno reo proposito de multorum vitiis cogitabamus. Facile est accusare luxuriam. Dies jam me deficiet, si, quæ dici in eam sententiam possunt, coner expromere: de corruptelis, de adulteriis, de protervitate, de sumptibus, immensa oratio est. Ut tibi reum neminem, sed vitia proponas, res tamen impenitentis & graviter accusari potest. Sed vestræ sapientiæ est, Judices, non abduci ab reo: nec, quos aculeos habeat severitas gravitasque vestra, cum eos accusator exerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum: cum is non suo crimine, sed multorum vitio sit in quoddam odium injustum vocatus. Itaque severitati tuæ, ut oportet, ita respondere non audeo: erat enim meum deprecari vacationem adolescentiæ, veniamque petere: non, inquam, audeo: perugiis non utor ætatis: concessa omnibus jura dimitto: tantum peto, ut, si qua est invidia communis hoc tempore æris alieni, petulantia, libidinum juventutis, quam video esse magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum vitia noceant. Atque ego idem, qui hæc postulo, quin criminibus, quæ in hunc nondum proprie conferuntur, diligentissime respondeam, non recuso.

XIII. Sunt autem duo crimina, auri, & veneni: in quibus una atque eadem persona urgetur. Aurum sumptum a Clodia: venenum quaesitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. Omnia sunt alia, non crimina, sed maledicta jurgii petulantis imago, quam publicæ quaestionis. Adulter, impudicus, sequester, convicium est, non accusatio. Nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes. Voces sunt contumeliosæ, temere ab irato accusatore, nullo auctore, emissæ.

Horum duorum criminum video fontem, video auctorem, video certum nomen, & caput. Auro opus fuit: sumpsit a Clodia, sumpsit sine teste, habuit quamdiu voluit. Maximum video signum cujusdam egregiæ familiaritatis. Necare eandem voluit, quaesivit venenum, sollicitavit quos potuit, paravit, locum constituit, attulit. Magnum rursus odium video cum

CRU-

crudelissimo discidio extitisse. Res est omnis in hac causa nobis, Judices, cum Clodia, muliere non solum nobili, sed etiam nota: de qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. Sed intelligis pro tua præstanti prudentia, Cn. Domitii, cum hac sola rem esse nobis: quæ si se aurum Cælio commodasse non dicit, si venenum ab hoc sibi paratum esse non arguit; petulanter facimus, si matremfamilias fecus, quam matronarum sanctitas postulat, nominamus. Sin, ista muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Cælium illis relinquentur; quid est aliud, quod nos patroni facere debeamus, nisi ut eos, qui insectantur, repellamus? Quod quidem facerem vehementius, nisi intercederet mihi inimicitia cum istius mulieris viro: fratrem volui dicere: semper hic erro. Nunc agam modice, nec longius progrediar, quam me mea fides & causa ipsa coget. Neque enim muliebres unquam inimicitias mihi gerendas putavi, præsertim cum ea, quam omnes semper amicam omnium potius, quam cujusquam inimicam putaverunt.

XIV. Sed tamen ex ipsa quaeram prius, utrum me secum severe, & graviter, & prisce agere malit, an remisse, ac leniter, & urbane. Si illo aultero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus est, ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur; sed illa horrida, quam in statuis antiquis & imaginibus videmus: qui objurget mulierem, & pro me loquatur, ne ista mihi forte succenseat. Existat igitur ex hac ipsa familia aliquis; ac potissimum Cæcus ille²¹. Minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit. Qui profecto, si extiterit, sic aget & sic loquetur: Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares, aut tam inimica, ut venenum timeres? Non patrem tuum videras? non patruum? non avum, proavum, atavum audieras consules fuisse? Non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas,

Tom. VI.

O

clarif-

²¹ Cæcus ille] Ap. Claudius Cæcus, qui Pyrrhi pacem dissuasit. Idem. Vide Cic. in Brut. 14.

clarissimi ac fortissimi viri, patriæque amantissimi? qui, simulac pedem limine extulerat²², omnes prope cives virtute, gloria, dignitate superabat: cui cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Cælius tam conjunctus fuit? Cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil horum. Quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac libido? Nonne te, si nostræ imagines viriles non commovebant, ne progenies quidem mea, Q. illa Claudia²³, æmulam domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? non virgo illa Vestalis Claudia; quæ patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno plebis de curru detrahi passâ non est? Cur te fraterna vitia potius, quam bona paterna, & avita, & usque a nobis cum in viris, tum etiam in fœminis repetita, moveant? Ideone ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpissimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi²⁴, ut ea tu incestu uterere? ideo viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares?

XV. Sed quid ego, Judices, ita gravem personam induxi, ut verear, ne se idem Appius repente convertat, & Cælium incipiat accusare illa sua gravitate censoria? Sed videtur hoc posterius, atque ita, Judices, ut vel severissimis disceptatoribus M. Cælii vitam me probaturum esse confidam. Tu vero mulier (jam enim ipse tecum nulla persona introducta loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ in fororem tuam moliris²⁵, quæ arguis, probare cogitas: rationem tantæ familiaritatis, tantæ consuetudinis, tantæ conjunctionis reddas atque exponas necesse est. Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Bajas, actas, convivia, comestatio-

²² Qui simulac pedem limine extulerat] Statim atque domo ad Forum, Curiam, vel provincias exiverat, omnes propemodum cives virtute, gloria quæ merces virtutis est, & dignitate honoribusque, qui a populo propter gloriam opinionemque virtutis concedi solent, superabat. *Abram.* De hoc Metello, *Fam. V. 2.*

²³ Q. illa Claudia] De cuius castitate in oratione de Harusp. resp. *Mant.*

²⁴ Aquam adduxi] Ideone fluvium Anienem in urbem adduxi, ex quo aqua Appia

nomipatur, ut ea tu in meretriciis tuis & incestis amoribus uterere? *Abram.* Vide ad Att. l. 16.

²⁵ Quæ in fororem tuam moliris] Supplevi clausulam istam ex veteribus edd. & Pallitem S. Viêt. & Grut. omiserant enim postiores, in fororem tuam. *Grut.* Quo perineat additamentum illud, equidem non video. Receptum tamen est à Grævio: & idcirco hic propositum volui, quod criticorum obrussa indigere videatur. *Olivet.*

fationes, cantus, symphonias, navigia jactant: iidemque significant, nihil se, te invita, dicere. Quæ tu, quoniam mente nescio qua effrenata, atque præcipiti, in forum deferri iudiciumque voluisti; aut diluas oportet, & falsa esse doceas, aut nihil neque crimini tuo, neque testimonio²⁶ credendum esse fateare.

Sin autem urbanus me agere mavis, sic agam tecum. Removebo illum senem durum ac pene agrestem: ex his igitur tuis sumam aliquem, ac potissimum minimum fratrem, qui est in isto genere urbanissimus: qui te amat plurimum: qui, propter nescio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdam inanes metus, tecum semper pufio cum majore sorore cubitavit. Eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris, foror? quid insanis? quid, clamore exorsa, verbis parvam rem magnam facis? vicinum adolescentulum aspexisti: candor hujus te, & proceritas, vultus, oculique perpulerunt²⁷: sæpius videre voluisti: fuisti nonnunquam in iisdem hortis visa nobilis mulier: illum filium familias patre parco ac tenaci, habere tuis copiis devinctum non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. Confer te alio. Habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco præparasti, quo omnis juvenis natandi causa venit. Hinc licet conditiones quotidie legas. Cur huic, qui te spernit, molesta es?

XVI. Redeo nunc ad te, Cæli, vicissim, ac mihi auctoritatem patriam, severitatemque suscipio: sed dubito quem patrem potissimum sumam. Cæcilianumne²⁸ aliquem, vehementem atque durum? *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumularur ira* Aut illum, O infelix, o scelerate Ferrei sunt isti patres Egone quid dicam? egone quid velim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis, ut nequidquam²⁹ velim. Vix ferenda diceret talis pater, Cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non

O 2 refu-

²⁶ Testimonio tuo] Quia scilicet infamibus & meretricibus testimonium dicentibus nulla fides debet adhiberi. *Abram.*

²⁷ Perpulerunt] Legi vult Lambinus, percubuerunt. Grævius vero, populerunt, auctore Gronovio ad Livii 111. 30.

²⁸ Cæcilianumne] Vehementem & durum, qualis a Cæcilio, qui cæteros Comicos gravitate vincebat, frequenter inducitur. *Abram.*

²⁹ Nequidquam] Frustra, nullo fructu. *Mantius.*

refugisti? cur alienam ullam mulierem nosti? Dede te, ac dis-
sice³⁰, per me licebit. Si egebis, tibi dolebit: mihi sat est,
qui³¹, etatis quod reliquum est, oblectem meam.

Huic tristi ac decrepito seni responderet Cælius, se nulla cupiditate inductum de via decessisse. Quid signi? nulli sum-
ptus, nulla jactura, nulla versura. At fuit fama. Quotus
quisque istam effugere potest in tam maledica civitate? Vici-
num ejus mulieris miraris male audisse, cujus frater germanus
sermone iniquorum effugere non potuit? Leni vero & clemeni-
ti patri, cujusmodi ille est³², Fores effregit? restituentur: di-
scidit vestem? refarcietur, Cælii causa est expeditissima. Quid
enim esset, in quo se non facile defenderet? Nihil jam in
istam mulierem dico: sed, si esset aliqua dissimilis istius,
quæ se omnibus pervulgaret, quæ haberet palam decretum³³
semper aliquem, cujus in hortos, domum, Bajas, jure suo
libidines omnium commearent: quæ etiam aleret adolescen-
tes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret: si vi-
dua libere, proterva petulanter, dives effuse, libidinosa mer-
etricio more viveret; adulterum ego putarem, si quis hanc
paulo liberius salutasset?

XVII. Dicit aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu
instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum pa-
rens commendavit, & tradidit, ut in amore & voluptatibus
adolefcentiam suam collocaret: & hanc tu vitam, atque hæc
studia defenderes? Ego, si qui, Judices, hoc robore animi,
atque hac indole virtutis ac continentia fuit, ut respueret om-
nes voluptates, omnemque vitam suam cursum in labore cor-
poris, atque in animi contentione conficeret: quem non quies,
non remissio, non æqualium studia, non ludi, non convivia
delectarent: nihil in vita expetendum putaret, nisi quod esset
cum

³⁰ Dede te, ac dissice] Lambinus, dide,
& dissice, intellige, bona. De verbo, dissice,
vide Cl. Puteani dissertationem apud Lambi-
num, sive apud Abramum, in hunc ipsum
locum. Multi, quos laudat Drakenborchius
ad Silium ix, 526, dicunt putant antiquè
pro dissicere. Sed magis probò Gronovii ad
Senecæ Phœnissas 343, Heinliq. ad Ovi-
dium Metam. xii 11, 108, sententiam, qui

dicunt putant pro dissicere. Ernestus.
³¹ Mihi sat est, qui] Qui pro quo, anti-
que. Ennius in Hecuba: Date ferrum, qui
me anima privem. Manu.

³² Ille est] Mitio, apud Terent. Adelph.
l. 2. 20. Idem.

³³ Decretum] Que sibi in singulos dies
aliquem semper seligetet, decerneret ad ex-
plendam libidinem. Ferr.

eum laude & cum dignitate conjunctum: huic mea sententia
divinis quibusdam bonis instructum, atque ornatum puto. Ex
hoc genere illos fuisse arbitror, Camillos, Fabricios, Curios,
omnesque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt.

Verum hæc genera virtutum non solum in moribus nostris,
sed vix jam in libris reperiantur. Chartæ quoque, quæ illam
pristinam severitatem continebant, obsoleverunt; neque solum
apud nos, qui hanc sectam rationemque vitæ re magis, quam
verbis secuti sumus, sed etiam apud Græcos, doctissimos ho-
mines, quibus, cum facere non possent, loqui tamen & scri-
bere honeste & magnifice licebat; alia quædam, mutatis Græ-
ciæ temporibus, præcepta extiterunt.

Itaque alii voluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt:
neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt.
Alii cum voluptate dignitatem conjungendam putaverunt, ut
res maxime inter se repugnantes dicendi facultate conjunge-
rent. Illud unum directum iter ad laudem cum labore qui
probaverunt, prope jam soli in scholis sunt relictæ. Multa e-
nim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita vir-
tus conniveret: & interdum multas vias adolescentiæ lubricas
ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo,
aut prolapsione vix posset; & multarum rerum jucundissima-
rum varietatem dedit, qua non modo hæc ætas, sed etiam
jam corroborata caperetur. Quamobrem si quem forte inve-
neritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odo-
re ullo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus om-
nem suavitatem: huic homini ego fortasse, & pauci deos
propitios, plerique autem iratos putabunt.

XVIII. Ergo hæc deserta via, & inculta, atque interclusa
jam frondibus & virgultis relinquatur: detur aliquid ætati: sit
adolefcentia liberior: non omnia voluptatibus denegentur:
non semper superet vera illa & directa ratio: vincat aliquan-
do cupiditas, voluptasque rationem, dummodo illa in hoc
genere præscriptio, moderatioque teneatur: parcat juvenus
pudicitia suæ, ne spoliæt alienam: ne effundat patrimonium,
ne scenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque
famam: